

6. Пунько О.В. Правозастосовна діяльність міліції: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2005, 193 с.
7. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 // ВВР. – 1971. – Дод. до № 50. – Ст. 375.
8. Алексеев С.С. Проблемы теории права: Курс лекцій: В 2 т. – Свердловск, 1973. – Т. 2.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. / Пер. з рос. – Х., 2001.

Надійшла до редакції 22.02.2012

І.О. Тищенко

викладач

Ю.В. Кеню

студентка

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 347

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА СИСТЕМА ЇЇ ОХОРОНИ

Статтю присвячено висвітленню поняття права інтелектуальної власності та його юридичної природи, розглянуто систему охорони авторського права в Україні.

Ключові слова: інтелектуальна власність, правова охорона, інтелектуальна діяльність, творча діяльність, авторське право.

Стаття посвящена освіщенню поняття права інтелектуальної собствениости и его юридической природы, рассматривается система охраны авторского права в Украине.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, правовая охрана, интеллектуальная деятельность, творческая деятельность, авторское право.

The scientific article is devoted to the treatment of the concept of incorporeal right and its legal nature. The copyright protection system in Ukraine was considered.

Keywords: intellectual property, legal safeguard, intellectual activity, creative activity, copyright.

Постановка проблеми. Інтелектуальна власність є досить гострою проблемою сучасного суспільства у зв'язку з великою кількістю випадків порушень прав цього виду власності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Зазначена проблематика перебуває у центрі уваги таких дослідників, як М.В. Вачевський, О.М. Вачевський, І.П. Каплун, Е.В. Колісніченко, В.Г. Кремень, Г.Є. Левченко, В.М. Мадзігон, В.О. Панченко, А.А. Папченко, В.О. Потехіна, В.Г. Скотний та ін. Але питання охорони інтелектуальної власності ще не можна вважати ви-

рішенням остаточно, і тому ця тематика вимагає доопрацювань.

Метою даної статі є з'ясування сутності інтелектуальної власності та системи її охорони.

Для досягнення цієї мети автором поставлені такі **завдання**:

- 1) розкрити зміст та специфіку інтелектуальної власності;
- 2) дослідити систему охорони авторського права.

Виклад основного матеріалу. Проблеми охорони інтелектуальної власності сьогодні вийшли у світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Внаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, пов'язаною з економічною безпекою, та вимагають стратегічних підходів до свого вирішення [8].

Інтелектуальна власність розглядається за допомогою двох підходів: юридичного та економічного, використовуваних у сукупності, а не окремо один від одного. При цьому якщо економічна функція права інтелектуальної власності така сама, як і у звичайного права власності, то юридичний інструментарій, застосовуваний для змісту, інший.

Для ефективної системи охорони інтелектуальної власності в умовах глобалізації необхідно з'ясувати економічні показники впливу такої охорони та розробити методи правового регулювання відносин інтелектуальної власності з урахуванням економічного підходу [5; 7].

Глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності в основному вже сформувалася. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку. Останніми роками Україна значно активізувала процес входження у світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є учасницею 15 з 26 універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері. Але проблемою залишається незавершеність процесів здобуття членства у Світовій торговельній організації (СОТ) і забезпечення участі в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Не завершено і процес приєднання до ряду міжнародних конвенцій та договорів [8].

Поняття «інтелектуальна власність» виникло у процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері науки, виробництва, мистецтва і літератури.

У найширшому розумінні інтелектуальна власність означає закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, літературній і художній сферах [6].

Загальноживаним є таке визначення: ***інтелектуальна власність*** – це закріплені законом права на результати творчої діяльності людини, які зазначено у ст. 41 Конституції України, тобто кожен

має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [4, с. 12; 1, с. 19].

Поняття інтелектуальної власності визначене законодавством у ст. 418 Цивільного кодексу України: *«Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом»* [11, с. 130].

Інтелектуальна діяльність за своїм характером і змістом є творчою. Проте не кожний результат творчої діяльності стає об'єктом інтелектуальної власності. Об'єктом інтелектуальної власності визнається лише такий результат творчої діяльності, який відповідає встановленим вимогам закону. Наприклад, вирішення технічного завдання може не відповідати умовам патентоспроможності і, отже, об'єктом права інтелектуальної власності не буде визнано, хоча є результатом творчого пошуку.

Таким чином, не кожен результат творчого пошуку підлягає правовій охороні, а лише той, який відповідає умовам надання цієї охорони. Інтелектуальною власністю прийнято вважати лише ті результати інтелектуальної діяльності, яким чинний закон надає правову охорону.

Найпростіше визначити інтелектуальну власність як власність на результати інтелектуальної діяльності, яким відповідно до чинного законодавства надається правова охорона.

Оскільки кваліфікуючою ознакою поняття інтелектуальної власності тут є надання результатам інтелектуальної діяльності правової охорони чинним законодавством, слід ураховувати, що крім ЦК відносини у цій сфері регулюються значною кількістю законодавчих актів.

У Цивільному кодексі України 2003 р. праву інтелектуальної власності присвячено Книгу 4, яка розміщена відразу за Книгою 3 "Право власності та інші речові права". Цим розробники Кодексу мали намір підкреслити соціально-економічну значимість інтелектуальної власності, розглядаючи її як підгалузь цивільного права.

Поняття "право інтелектуальної власності" слід враховувати у суб'єктивному та об'єктивному значенні.

В об'єктивному значенні право інтелектуальної власності є сукупністю правових норм, які регулюють відносини, що складаються в процесі створення, використання та охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

У суб'єктивному значенні право інтелектуальної власності є правом творця (його правонаступників) на одержаний ним результат інтелектуальної, творчої діяльності. Іншими словами, це право, яке належить авторові твору, винахіднику та іншому творцеві, на витвір науки, літератури, мистецтва, виробництва, науково-технічної діяльності та в будь-якій іншій сфері діяльності.

Право інтелектуальної власності трактується у ЦК як категорія суб'єктивна.

Частина 2 коментованої статті розкриває зміст права інтелектуальної власності як суб'єктної категорії, вказуючи, що право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним кодексом та іншими законодавчими актами.

Загальні гарантії права інтелектуальної власності встановлено ч. 3 ст. 418 ЦК, котра виголошує, що таке право є непорушним. Воно належить його власнику як природне, виключне право, внаслідок чого ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом. Будь-яке порушення права інтелектуальної власності тягне за собою юридичну відповідальність у формі кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності [10].

Становлення глобального економічного простору пов'язане з підвищенням мобільності робочої сили, ліквідацією торговельних бар'єрів, розвитком засобів зв'язку і транспорту, науково-технічних прогресом, внаслідок чого поживається обмін товарами, капіталами, послугами та людськими ресурсами. При цьому необхідною умовою успішної участі в такому процесі кожної країни є створення правової держави, стабільних систем права власності [5, с. 11].

Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, при якому як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їх права будуть поважатись. Створення саме такої системи має особливе значення для України – країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом [6].

Стаття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Держава гарантує надання захисту інтелектуальній власності, авторських прав громадян, їх моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [4, с. 16]. Держава гарантує, але, на жаль, ці гарантії мало чим підкріплені. У нашій країні процвітає пі-

ратство, і існуючий масив законодавчих актів малоефективний для боротьби з ним. Ми приречені на подібні перегони (влада і пірати) доти, поки наша економіка спроможеться на те, щоб утримувати наше суспільство на рівні достатку, необхідного для спокійного життя [2].

Велике значення для ефективної охорони інтелектуальної власності має процес входження України в регіональні європейські структури регулювання цієї сфери, і передусім у структури Європейського союзу. На шляху в ЄС є безліч нерозв'язаних проблем – невизначеність позиції України щодо Євразійської патентної конвенції та налагодження відносин із Євразійською патентною організацією, відсутність перспективних програм взаємодії з Європейським патентним відомством і Відомством із гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС).

Слід підкреслити, що протягом останнього десятиліття в Україні відбувався досить інтенсивний процес становлення системи охорони інтелектуальної власності. На сьогодні система органів регулювання сфери охорони інтелектуальної власності в Україні перебуває в завершальній фазі формування й уже спроможна виконувати свої основні функції. Її регулюють 37 законів і понад 100 підзаконних актів, дія яких поширюється принаймні на 16 самостійних об'єктів авторського права в галузі науки, літератури й мистецтва, три види об'єктів суміжних прав, дев'ять видів промислової власності й на сферу захисту від недобросовісної конкуренції. Однак ефективність системи знижує цілий комплекс проблем, що вимагають невідкладного розв'язання [8].

У 1967 р. у Стокгольмі було підписано Конвенцію про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності, якою було визначено, що до інтелектуальної власності належать права на:

- літературні, художні та наукові твори;
- виконавчу діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі;
- винаходи у сферах людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення;
- захист від недобросовісного суперництва;
- усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях [3].

Право інтелектуальної власності – це сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відносини, пов'язані із творчою діяльністю. При цьому цивільне право безпосередньо не регулює саму творчу діяльність, тому що процес творчості залишається за межами дії його норм. Функції цивільного права полягають у визнанні авторства на вже створені результати творчої діяльності, встановленні їх-

нього правового режиму, моральному і матеріальному стимулюванні і захисту прав авторів та інших осіб, що мають авторські права [2].

Авторські, винахідницькі і подібні їм права звичайно називають виключними, тобто абсолютними суб'єктивними правами, що забезпечують їхнім носіям правомочності на вчинення різноманітних дій з одночасною забороною всім іншим особам чинити зазначені дії.

Виключні авторські і подібні їм права (право на винахід, промисловий зразок, раціоналізаторську пропозицію і т. ін.) виникли як реакція права на масове застосування товарно-грошових відносин у духовній сфері, що дозволяє ставити знак рівності між виключним правом і правом власності.

Проте інтелектуальна власність має свою істотну специфіку, що полягає в нематеріальній природі об'єктів права інтелектуальної власності, творчому характері праці щодо їх створення, тобто це інститут власності на нематеріальні блага його суб'єктів. І тут не зовсім застосовна класична тріада правомочностей власника, що здійснює звичайні майнові права, оскільки, відчужуючи, наприклад, об'єкт своєї інтелектуальної власності, його творець не позбавляється тим самим усяких прав на нього, а набувач не одержує можливості за своїм розсудом змінювати цей об'єкт і узагалі вважати його винятково своїм. Тим більше що у власність інших осіб переходять, як правило, не об'єкти права інтелектуальної власності, а матеріальні носії науково-технічних ідей і художніх образів (конкретні картини, видання, технічна документація) [2].

У структурі системи охорони інтелектуальної власності недорозвиненими є елементи, що забезпечують комерціалізацію запатентованих досягнень. При несприятливому кліматі для іноземного інвестування це зумовлює низький показник високотехнологічного експорту на душу населення, за яким Україна майже вдсятеро відстає від середньосвітового значення. А на роялті й ліцензійні послуги 2000 р. припадало лише 0,04 % українського експорту послуг й 1,27 % їх імпорту.

Найгострішими проблемами охорони інтелектуальної власності в Україні є такі: охорона комп'ютерних програм і баз даних (зазначили 65,3 % опитаних УЦЕПД експертів), захист від недобросовісної конкуренції (55,6 %), охорона знаків для товарів і послуг (товарних знаків) – 52,1 %, охорона виробників аудіовізуальної продукції – 50,0% [7].

Ми згодні з думкою експертів, що створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності перешкоджають передусім недоліки правової системи країни. Значну роль відіграє і пануюча в суспільстві зневага до охорони прав інтелектуальної власності, відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони інтелектуальної власності. Водночас навіть серед експертів спостерігається певна недооцінка соціально-економічних механізмів охорони інтелектуальної власності [2].

Серед головних причин недостатнього рівня ефективності охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном фахівці найчастіше називають «відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном» (54,8 % відповідей експертів), «низький рівень правової культури в країні» (46,6 %), «відсутність належних знань й інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України» (45,2 %). На «законодавчу неврегульованість в Україні питань трансферу технологій, зокрема при виїзді українських фахівців на роботу за кордон» указують 43,8 % опитаних УЦЕПД експертів.

Аналіз, проведений в УЦЕПД, показав, що у структурі законодавчого регулювання питань охорони інтелектуальної власності не розв'язано такі важливі проблеми:

- володіння й управління правами на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету й загальнодержавних централізованих фондів;
- колективне управління авторським і суміжними правами;
- регулювання ринку інтелектуальної власності, передача на комерційних засадах прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- нормативно-правове забезпечення розвитку франчайзингу – продажу або тимчасового надання в користування товарного знака під контролем його власника;
- трансфер технологій за кордон, що приводить до цілеспрямованого відбору, часто за безцінь, українських технологій із боку іноземних фірм;
- правові механізми, які запобігали б подачі заявок на винаходи в інші країни в обхід патентного відомства України, що призводить до неконтрольованого відпливу нових технологій за кордон;
- захист комерційної інформації підприємств, а також ноу-хау;
- захист відомих товарних знаків, які не потребують реєстрації: у законах України загалом немає визначення цього терміна, немає списку таких знаків;
- захист фірмових найменувань;
- оцінка вартості нематеріальних активів;
- облік об'єктів інтелектуальної власності;
- впровадження ефективнішого захисту наукової інтелектуальної власності проти порушень у цій сфері (привласнення результатів наукової праці в формі фіктивного «співавторства»; публікування працівниками державних структур від свого імені результатів, які містяться в науково-аналітичних матеріалах, поданих підпорядкованими їм організаціями; відтворення результатів наукових робіт без посилання на авторів або їх несанкціонована публікація тощо);
- охорона раціоналізаторських пропозицій;

- охорона порід тварин;
- охорона фольклору, народних художніх промислів і традиційних знань;
- прогалини в антимонопольному законодавстві, які вможливають використання процедур патентування як способу монополізації ринків [7].

Адвокат Дмитро Гузій, який спеціалізується на захисті майнових прав на винаходи, торговельні марки і твори мистецтва, називає причини, щодо неефективного захисту права власності: «Наскільки якісно виконує свої функції Держдепартамент інтелектуальної власності? Десять років поспіль він намагається розв'язувати одні й ті ж проблеми. Держдеп отримав фінансові важелі у цій царині – хоча це й суперечить закону. У Міністерстві освіти та науки та в Департаменті інтелектуальної власності немає жодного профільного фахівця. А відтак немає і жодних серйозних розробок у цій сфері. Усе згадане свідчить про глибоку інституційну кризу».

Загалом експерти констатують, що недосконала система захисту інтелектуальної власності гальмує розвиток економіки України, зокрема, відлякує інвесторів у наукоємних галузях.

Для розв'язання проблем у цій сфері експерти пропонують парламентові терміново розглянути законопроекти про зміни в системі захисту власності, які вже готові, але їх розгляд з невідомих причин вже кілька разів переносився [9].

Отже, сутність права інтелектуальної власності полягає в нематеріальній природі її об'єктів.

Зміст права інтелектуальної власності складають особисті немайнові (духовна власність) і пов'язані з ними майнові права її суб'єктів. Специфіка змісту права інтелектуальної власності полягає у двоєдиній структурі й у тому, що тут майнові права не просто пов'язані з немайними, вони виходять від немайнових прав і ґрунтуються на духовній власності творців.

Висновки. Таким чином, можна сказати, що тенденції в сфері реєстрації та використання прав інтелектуальної власності в Україні залишаються суперечливими й не свідчать про ефективне функціонування системи її охорони. Незважаючи на зусилля правоохоронних органів щодо захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим.

Бібліографічні посилання

1. *Вачевський М.В., Кремень В.Г., Мадзігон В.М.* та ін. Інтелектуальна власність: теорія і практика інноваційної діяльності: Підручник / За ред. проф. М.В. Вачевського. – К., 2005.
2. Інтелектуальна власність: Навч. посіб. для студ. усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання / За ред. А.О. Євтушенко. – Суми, 2009.
3. Інтелектуальна власність // Вікіпедія: Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Інтелектуальна_власність.

4. Конституція України. – Х., 2011.
5. *Потехіна В.О.* Інтелектуальна власність: Навч. посіб. – К., 2008.
6. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/4487>.
7. Проблеми в сфері охорони інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/SOCIETY/ohorona_intelektualnoyi_vlasnosti_v_ukrayini_problemi_y_rozvyazannya-26265.html.
8. Світові тенденції охорони інтелектуальної власності й Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/SOCIETY/ohorona_intelektualnoyi_vlasnosti_v_ukrayini_problemi_y_rozvyazannya-26265.html.
9. *Солонина Є.* Проблеми інтелектуальної власності – камінь спотикання для економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2017644.html>.
10. Поняття права інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/stattya-418-ponyattya-prava-intelektualnoyi-vlasnosti>.
11. Цивільний кодекс України. – Х., 2011.

Надійшла до редакції 28.02.2012

О.М. Шелухін

здобувач

(Донецький юридичний інститут МВС України)

УДК 346

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ (на прикладі недержавних підприємств)

Статтю присвячено аналізу правового регулювання діяльності з надання послуг недержавними підприємствами у сфері забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Розглянуто чинне та перспективне законодавство про діяльність недержавних охоронних підприємств, зроблено висновок про необхідність ухвалення закону України «Про приватну детективну діяльність».

Ключові слова: *правове регулювання, економічна безпека, суб'єкт господарювання, приватні підприємства, охорона, модельне законодавство, служба безпеки, загрози економічної безпеки, детективні послуги.*

Статья посвящена анализу правового регулирования деятельности по предоставлению услуг негосударственными предприятиями в сфере обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйствования. Рассматривается действующее и перспективное законодательство о деятельности негосударственных охранных предприятий, делается вывод о необходимости принятия закона Украины «О частной детективной деятельности».

Ключевые слова: *правовое регулирование, экономическая безопасность, субъект хозяйствования, частные предприятия, охрана, модельное законодательство, служба безопасности,*